

مؤلفه‌های مانایی انقلاب اسلامی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۹/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۱۰

ناصر جمال‌زاده^{۱*}

محمدباقر باباهادی^۲

رضا فیضی^۳

چکیده

یکی از مهم‌ترین علل مطالعه انقلاب‌ها، پی‌بردن به عواملی است که باعث دگرگونی یا ماندگاری انقلاب می‌شود. ماندگاری انقلاب اسلامی، موضوعی است که رهبر انقلاب اسلامی به‌خصوص در سال‌های اخیر، روی آن، بسیار تأکید داشتند تا گروه‌های مختلف، آن را تأمین کنند. در بیانات رهبر معظم انقلاب به این نکته اشاره شده است که باید انقلاب و ماندگاری آن، به‌عنوان یک هدف و شاخص در نظر گرفته شده، تأمین شود. در این مقاله سعی شده است تا چستی مؤلفه‌های مانایی انقلاب اسلامی در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان پرسش اصلی پاسخ داده شود؛ این امر با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA انجام گرفته است. نتایج این پژوهش در قالب جدول‌های یافته‌ها شامل مضامین پایه‌ای و سازمان‌دهنده جمع‌بندی شده است. در این پژوهش، چهار مضمون سازمان‌دهنده اصلی یعنی «اسلام، رهبری، مردم و کارآمدی» با توجه به بیانات و اندیشه‌های مقام معظم رهبری به‌دست آمدند؛ این چهار عنصر اصلی که ارکان نگهدارنده انقلاب اسلامی هستند، مؤلفه‌هایی جزئی‌تر نیز دارند که در قالب مضامین پایه‌ای مطرح شده‌اند؛ در نهایت تلاش شد تا الگویی از عوامل ماندگاری انقلاب که رهبر معظم انقلاب، آنها را بیان کرده‌اند، ارائه شود. مؤلفه‌های گردآوری شده در این پژوهش، عناصری هستند که در طول سالیان، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) مطرح فرموده‌اند و لزوم توجه، حفظ و تداوم این مؤلفه‌ها برای حفظ انقلاب اسلامی و رشد آن ضروری است.

واژگان کلیدی: ماندگاری انقلاب، انقلاب اسلامی، ایران، آیت‌الله خامنه‌ای، ارکان انقلاب.

۱. دانشیار دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع) (نویسنده مسئول: jamalzadeh@yahoo.com)

۲. دانشجوی دکتری گرایش جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)

۳. دانشجوی دکتری گرایش جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)

مقدمه

تغییر و تحول، جزء تغییرناپذیر زندگی بشر است و به همین دلیل، بشر از ابتدای خلقت تاکنون سعی کرده تا با بررسی دقیق این تغییرها، مضرات و فایده‌های این تغییرها را کشف و در جهت پیشرفت زندگی خود استفاده کند؛ حال، این تغییرها می‌توانند در حوزه‌های مختلف زندگی اعم از سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فنی باشند. مطالعه پدیده انقلاب، همزاد زندگی مدنی انسان‌ها است. بررسی این پدیده که به طبع درزمره مطالعات سیاسی قرار می‌گیرد، همواره اندیشمندان را به چالش با آن واداشته است. انقلاب، واقعیتی است که اغلب مورد توجه تاریخ‌دانان، دانشمندان و متفکران سیاسی بوده است (عبداللهی، ۱۳۹۰: ۱۶). واژه انقلاب که دارای باری عاطفی نیز هست، به نوعی با احساسات و خشم مردم گره‌خورده است؛ خشم و غضبی که منتهی به وقوع یک انقلاب می‌شود و اگر پس از شکل‌گیری انقلاب در مسیر درست و عقلانی قرار نگیرد، به نابودی آن می‌انجامد. اغلب انقلاب‌های دنیا به دلیل فاصله‌گرفتن از آرمان‌ها و اهداف اولیه خود به این مشکل دچار شده، انقلاب منقلب شد (Brinton, 1965: 4-6).

با وجود نادر بودن پدیده انقلاب، از آنجاکه انقلاب‌ها نقطه عطفی در تاریخ یک کشور بوده، به قول *اسنایدر*، مسیر تاریخ یک ملت را رقم‌زده، در منطقه وقوع خود و در جهان اثرگذارند و در نتیجه در شکل‌دادن به دنیای مدرن، تأثیری بسیار مهم داشته‌اند، اهمیت زیادی دارند (پناهی، ۱۳۸۹: ۱۳)؛ این انقلاب‌ها از فرانسه دهه ۱۷۹۰ تا ویتنام در نیمه قرن بیستم، سازمان‌های دولتی، ساختار طبقاتی و ایدئولوژی‌های مسلط را دگرگون کرده، باعث پیدایش مللی جدید شده‌اند که قدرت و استقلال آنها به نسبت پیش از انقلابشان بیشتر بوده و در موقعیتی بهتر نسبت به کشورهای هم‌طرازشان قرار گرفته‌اند (اسکاچپول، ۱۳۷۶: ۱۹).

بررسی اندیشه رهبران انقلاب به‌عنوان نقش‌آفرینان اصلی و هدایت‌کنندگان انقلاب برای درک عوامل اصلی ماندگاری انقلاب‌ها ضرورتی مضاعف پیدا خواهد کرد. یکی از مهم‌ترین علل بررسی انقلاب‌ها، پی‌بردن به عواملی است که باعث دگرگونی یا ماندگاری انقلاب می‌شود. مانایی انقلاب اسلامی، موضوعی است که رهبر انقلاب اسلامی به‌خصوص در سال‌های اخیر بسیار تأکید داشتند که باید مردم، آن را تأمین کنند؛ ایشان می‌فرمایند: «ماندگاری [انقلاب] را باید به‌عنوان یک هدف در نظر داشت و در این فکر بود که چگونه تأمین خواهد شد. نگاه کنید ببینید «عناصر ماندگاری انقلاب

چیست؟»، آن عناصر را همه ما باید تأمین کنیم» (مقام معظم رهبری، ۱۹/۱۰/۹۴)، در بیانات ایشان تأکید شده است که انقلاب و ماندگاری آن را به عنوان یک هدف و شاخص باید در نظر داشت و به فکر تأمین آن بود؛ ایشان معتقدند که باید عناصر و مؤلفه‌های ماندگاری انقلاب اسلامی ایران احصا شده، در جهت ارتقا و تثبیت آن، برنامه‌ریزی انجام شود. ایشان برای تأمین ماندگاری انقلاب اسلامی، توجه به روح و سیرت این حرکت و حفظ این روح و هویت را مهم می‌دانند (مقام معظم رهبری، ۸۷/۰۹/۲۴).

با توجه به مقدمات بیان شده، پرسش اصلی پژوهش حاضر، این است که «مؤلفه‌های مانایی انقلاب اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چیست؟». در این مقاله به دلیل حجم بسیار زیاد مطالب، از روش تحلیل مضمون (Thematic analysis) استفاده شده است؛ برای این کار، بیانات ایشان از پایگاه اینترنتی دفتر حفظ و نشر آثار ایشان به صورت فیش گردآوری شده و پس از فراخوانی آنها در نرم‌افزار، فیش‌هایی با ارتباط بسیار زیاد برای ادامه تحلیل انتخاب شده‌اند.

الف- روش‌شناسی پژوهش

روش استفاده شده در این پژوهش، تحلیل مضمون از انواع تحلیل‌های کیفی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار MAXQDA است. برای دستیابی به نتیجه مفید در تحقیق‌های کیفی، لازم است داده‌ها به صورت رؤش‌مند، بررسی و تحلیل شوند. تحلیل داده‌ها مرحله‌ای حیاتی از تحقیق کیفی بوده، مستلزم اقدام اساسی برای گردآوری داده‌ها و مرتبط کردن آنها با مفاهیم انتزاعی سطح بالاتر است.

۱- ویژگی‌های تحلیل مضمون

تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی و فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. برخلاف روش‌های کیفی مانند تحلیل گفتمان، تحلیل محتوا، نظریه داده‌بنیاد و روش‌های مشابه آنها، تحلیل مضمون به چارچوبی نظری که از پیش وجود داشته باشد، وابسته نیست و از آن می‌توان در چارچوب‌های نظری متفاوت و برای امور مختلف استفاده کرد (شیخ‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۵۱ تا ۱۵۸). محصول تحلیل مضمون، توصیف مفاهیم و الگوهای مهم موجود در متن و ارائه آنها در قالب طرحی کلان و یک‌پارچه است؛ برای تشریح چگونگی این الگوها از شبکه مضامین می‌توان بهره‌برد. شبکه مضامین حاصل نظام‌مند کردن سه سطح از مضامین - مضامین فراگیر، مضامین سازمان‌دهنده و

مضامین پایه‌ای - و ایجاد و نمایش رابطه میان آنهاست. با توجه به مطالب بیان‌شده، ویژگی‌های تحلیل مضمونی را می‌توان چند مورد دانست:

- ۱- روشی بسیار سودمند در یافتن بزنگاه‌های معنایی در متن یا مجموعه‌ای از متون؛
- ۲- تکیه بر دریافت‌ها، احساسات و تجارب صاحب سخن؛
- ۳- اهمیت این روش درباره متون و داده‌هایی با حجم زیاد؛
- ۴- به‌دست‌آوردن مهم‌ترین مفاهیم درون متن با استفاده از جزءبندی، مقوله‌بندی، خلاصه‌سازی و بازسازی؛
- ۵- سهیل جستجوی الگوهای موجود در متن.

۲- شناسایی مضمون

هر متن یا داده، دارای طرح‌ها (ایده‌ها) و مفاهیمی است که در صورت فهم درست آنها می‌توان ساختار و چارچوب اصلی متن را به‌دست‌آورد. مضمون یا تم، دربردارنده نکته‌ای مهم درباره داده‌های مرتبط با پرسش پژوهش است و مفهوم و معنایی عمیق از داده‌ها را بازنمایی می‌کند که حاصل کشف الگوی مضمی در روابط میان آنهاست. «مضمون یک طرح و اصل عینی نظام‌مند است که در حول و حوالی آن، جهان نویسنده میل دارد خود را سازمان‌داده، بسط پیدا کند. اساس در آن، همان ارتباطات پنهانی است، آن هویت پنهانی و مخفی که باید از پوشش ساختاری که آن را دربرگرفته‌است، بیرون‌کشید و آشکار کرد. مضمون‌های اصلی یک اثر، معماری پنهان آن را به‌وجود می‌آورند و باید بتوانند کلید نظام آن را به ما بدهند. مضامین، اغلب در اثر، توسعه‌داده و ازسرگرفته می‌شوند. تکرار و ازسرگیری، از دغدغه‌های ذهنی ناخودآگاهی نویسنده خبر می‌دهد» (بابک‌معین، ۱۳۹۴: ۸۶).

۳- روش‌های شناخت مضامین

با توجه به تعریفی که از مضمون ارائه دادیم، روشن شد که برخی از مضامین به‌صورت آشکار در متن وجود دارند و برخی را با مذاقه در متون باید یافت ولی پرسش اصلی، این است که «مضمون چه ویژگی‌هایی دارد و از کجا باید آن را شناسایی کرد؟»؛ با اینکه در تحقیق‌های کیفی نمی‌توان پاسخی روشن و صریح ارائه داد، می‌توان ویژگی‌هایی را نام برد که راهنمایی مناسب برای ما باشند. در شناخت مضمون، توجه به برخی ویژگی‌های موجود در متن می‌تواند به شناخت مضامین یاری‌رساند که برخی

از آنها عبارت‌اند از: توجه به کلمات تکراری، توجه به کلمات مکنون، توجه به کلمات کلیدی، مقایسه و هم‌سنجی، کاوش موضوع‌های مهم، جستجوی اطلاعات مفقود (شیخ‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۶۲)

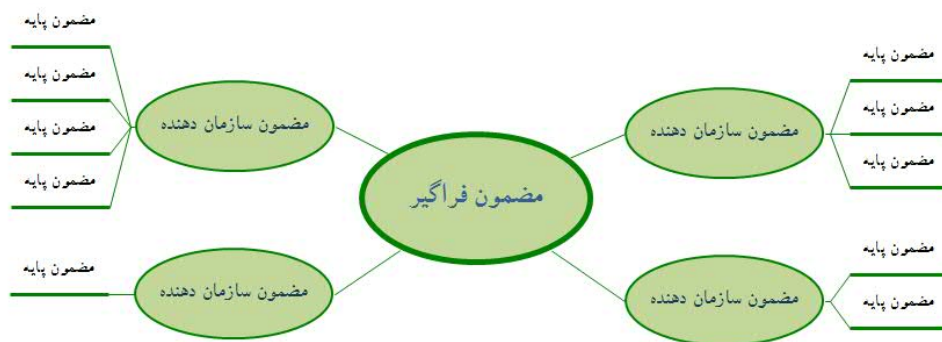
۴- عناوین و طبقه‌بندی مضامین

طبقه‌بندی‌هایی متفاوت درباره مضامین ارائه شده‌است؛ برای نمونه براساس [مواردی مانند] زمان شناخت مضمون، ماهیت مضمون در متن، سلسله‌مراتب مضمون در قالب مضامین، جایگاه مضمون در شبکه مضامین، قابلیت مشاهده مضمون در متن، منشأ شناسایی مضمون، نقش مضمون در تحلیل و ثبیت موقعیت مضمون، مضامین را طبقه‌بندی کرده‌اند. که یکی از پرکاربردترین روش‌های آن، طبقه‌بندی با توجه به جایگاه مضمون در شبکه مضامین است:

۱- فراگیر یا کانون شبکه؛

۲- سازمان‌دهنده یا واسط؛

۳- پایه یا نکات کلیدی متن.

نمودار ۱: طبقه‌بندی مضامین

۵- فرایند تحلیل مضمون

برای انجام پژوهشی با روش تحلیل مضمونی، سه مرحله اساسی را باید پشت سر گذاشت: اول، تجزیه متن؛ سپس بررسی متن و کدگذاری و در مرحله نهایی، بازسازی و تولید گزارش نهایی. برخی مانند براون و کلارک، فرایند تحلیل مضمون را در شش مرحله توضیح داده‌اند:

۱- آشناسدن با داده‌ها؛

۲- ایجاد کدهای اولیه؛

۳- جستن به دنبال مضمون‌ها میان کدها؛

۴- بازبینی مضمون‌ها؛

۵- تعریف و نام‌گذاری مضمون‌ها؛

۶- تولید گزارش نهایی (بروان و کلارک، ۲۰۰۶: ۷۷ تا ۱۰۱).

نمودار ۲: فرآیند تحلیل مضمون

ب- چارچوب تحلیلی پژوهش

تحلیل مضمون، یکی از روش‌های پژوهشی روی متون است و اغلب، هنگامی کاربرد دارد که با حجمی عظیم از داده‌ها روبه‌رو باشیم. با استفاده از این روش، داده‌های متن کاهش یافته، بخش‌بندی، مقوله‌بندی و تلخیص می‌شوند و سپس به گونه‌ای بازسازی می‌شوند که مفاهیم و الگوهای موجود در متن از درون داده‌ها استخراج شوند؛ این روش، شیوه‌ای برای شناسایی، تحلیل و گزارش الگوها در درون داده‌هاست؛ با استفاده از این شیوه، دست‌کم داده‌ها با جزئیات غنی سازمان یافته، توصیف می‌شوند. برخی مضامین، وسیع و فراگیر هستند و به انواعی گوناگون از جلوه‌ها و اظهارها در متن مربوط می‌شوند اما برخی اختصاصی‌ترند و به اظهارهایی خاص ارجاع می‌دهند (Boyatzis, 1998: 36).

در تحلیل مضمون برخلاف گراند تئوری (Grounded Theory) به دنبال توسعه نوعی تبیین روایتی یا نظریه نیستیم بلکه هدف، استخراج الگو یا مدلی مفهومی است که در دل متن، نهفته است و ضرورتی برای صورت‌بندی نظریه جدیدی برای توصیف یافته‌ها وجود ندارد؛ پس روش تحلیل مضمون علاوه بر اینکه به پژوهشگر امکان می‌دهد که مضامین موجود در متن را بررسی و استخراج کند و می‌تواند به الگویی نظام‌مند از مضامین و روابط میان آنها نیز منتج شود. این مقاله قصد دارد با کمک مضامین و مفاهیم به دست آمده از بیانات رهبری، به شبکه‌ای از مضامین مؤلفه‌های ماندگاری انقلاب اسلامی برسد که در نهایت این شبکه، چارچوب تحلیلی مقاله را تشکیل خواهد داد.

ج- مفاهیم

۱- مانایی

ماندگاری هر نظام سیاسی و در واقع هر حکومتی، اصلی‌ترین هدف و درحقیقت، هدف وجودی آن حکومت یا نظام سیاسی در مسیر حرکت خود است. واحدهای سیاسی که امروزه در قالب کشورهای گوناگون با مرزها مشخص محدود هستند در ابتدا به دنبال تحقق این هدف و سپس به دنبال تثبیت و ارتقای این ماندگاری هستند چراکه ماندگاری در قالب‌های گوناگونی قالب تعمیم است. قرن نوزدهم به قرن انقلاب‌ها معروف است و در این قرن، کشورها به خصوص در منطقه غرب آسیا به تغییر و تحولات اساسی، دچار شده‌اند و هریک به نوعی تغییر کرده‌اند؛ این تغییرها در قالب‌های گوناگونی نظیر اصلاحات یا رفرم، کودتا یا انقلاب بوده است؛ اغلب این تغییرها با اهداف و آرمان‌هایی خاص، محقق شدند و مهم‌ترین هدف پس از هر تغییر برای هریک از این مجموعه‌ها، به طور مسلم، حفظ این تغییرها بوده است؛ بررسی ماندگاری هریک از این تغییرها در راستای اهداف اولیه و آرمان‌های اصلی این حرکت‌ها یکی از کارهایی است که پژوهشگران حوزه انقلاب به آن اهتمام داشته و دارند؛ در واقع، پژوهشگران می‌خواهند میزان کارایی و ماندگاری این حرکت‌ها و همچنین میزان انحراف یا دلایل شکست آنها را به دست آورده، از آن در جهت تعمیم و ساخت فرضیه و در نهایت، نظریه‌های خود بهره بگیرند.

این پژوهش براساس منظومه فکری رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) معتقد است که انقلاب اسلامی پس از قریب به چهل سال از حیات بابرکت خود، هنوز پابرجاست و به دنبال تحقق آرمان‌ها و اهداف خود در حرکت است؛ این ماندگاری در نظر بسیاری از اندیشمندان منصف حوزه انقلاب،

بارها تأیید و ستایش شده‌است؛ همچنین، رهبر معظم انقلاب در تعبیر گوناگون بر عنصر ماندگاری به‌عنوان یک ویژگی ممتاز نسبت به سایر انقلاب‌های دنیا به‌طورمؤکد تأکید داشته‌اند؛ ایشان در بیاناتشان درباره راز ماندگاری انقلاب اسلامی می‌فرمایند: «علت ماندگاری این انقلاب که سبب پایداری‌های مقدس مردم شد، ایمان این مردم بوده‌است»؛ ایشان این مورد را گوهری نایاب درون مردم ایران می‌دانند (مقام معظم رهبری، ۸۰/۲/۱۶)؛ درخصوص تداوم انقلاب اسلامی به‌عنوان حرکتی مستمر که درحقیقت سبب ماندگاری انقلاب شده‌است، رهبری معظم انقلاب معتقدند که هدف‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی با فطرت مردم، هماهنگ بود و دل میلیون‌ها انسان را به سمت خودش جذب کرد و این حرکت، خواست الهی بود که این فطرت‌ها این‌گونه بیدار شده، در این جهت حرکت کنند چراکه هرکس در مسیر الهی و برای خداوند کارکند، خدا نیز همه را به سمت او هدایت خواهدکرد و ما این دست الهی را در بیست و دوم بهمن سال ۱۳۵۷ و تکرار آن را در هر سال به‌صورت باشکوه‌تر از پیش می‌بینیم که از همراهی مردم با انقلابشان نشان دارد و این حضور، نه‌تنها کم‌رنگ نشده، بلکه هر سال، پررنگ‌تر دیده‌می‌شود. در تقریر بیان مقام معظم رهبری درخصوص ماندگاری انقلاب و تداوم آن به‌صورت مستمر و در راستای اهداف والای خود بایدگفت که این حرکت به‌صورت مشخص از یک حرکت کوتاه و کم‌اثر همچون موج که به‌سرعت ناپدید می‌شود، تمیز داده شده‌است و از این حیث، مانایی انقلاب اسلامی، امری مستمر و حرکتی طولانی بدون انحراف یا کم‌رنگ‌شدن به‌رغم تمام فشارها برای ازمیان‌بردن آن بوده‌است.

۲- انقلاب

برای بررسی ماندگاری انقلاب اسلامی، باید مفهوم انقلاب تعریف شود و دانسته‌شود که «منظور از انقلاب در این پژوهش چیست؟». از نظر لغوی، انقلاب که معادل لاتین revolution است، به معنای زیر آمده‌است: دگرگون‌شدن، برگشتن، تغییر کامل و مشخص در چیزی و تعاریف فلکی نظیر چرخش دورانی و نظیر اینها (محمدی، ۱۳۷۴: ۱۹). تعاریفی گوناگون از مفهوم انقلاب در اندیشه سیاسی وجوددارند که به بخشی از آنها اشاره‌می‌شود: در نگاه کرین بریتون، انقلاب یعنی جان‌شینی فوری و بدون هماهنگی و با شدت عمل گروهی که حاکمیت را در دست‌نداشتند، به‌جای مجموعه‌ای دیگر از افراد که تا پیش از این، مدیریت کشور در دست آنها بود و حکمرانی‌می‌کردند (کرین بریتون، ۱۳۶۲: ۲). در نظر هانتینگتون، انقلاب، «حرکتی» همراه با تحول و سرعت و مبنایی و با خشم و خشونت

داخلی در ارزش‌ها و اساطیر حاکم بر یک جامعه و همچنین بر نهادهای مدیریت سیاسی و ساخت‌های اجتماعی و رهبران و فعالیت‌های آنها و برنامه‌های حاکمیتی است (هانتینگتون، ۱۳۷۰: ۳۸۵). شهید مطهری، انقلاب را نوعی سرکشی و حرکت همراه با خشم مردم یک منطقه ضد نظام حکومتی موجود در آن کشور می‌داند که به دنبال نظم جدید و مطلوب هستند (مطهری، ۱۳۶۱: ۲۹).

اما در راستای اهداف این پژوهش باید به سراغ تعریفی از انقلاب نزد آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان رهبر جمهوری اسلامی ایران رفت تا این تعریف، مبنای پژوهش حاضر قرارگیرد زیرا ایشان از ابتدا در نهضتی که به رهبری امام خمینی (ره) آغاز شد و پس از آن در تکوین و تثبیت انقلاب، به‌طور علمی و عملی حضور داشتند و از این حیث، ایشان بیشترین قرابت را در نظر و عمل با یک انقلاب تمام و کمال داشته‌اند و در خصوص انقلاب و مسائل آن، فهمی بهتر دارند؛ ایشان انقلاب را حرکتی مستمر می‌دانند که دفعی و یک‌باره نیست؛ یعنی انقلاب به‌طور صرف، یک واقعه تاریخی که در تقویم‌ها ثبت‌شود و به تاریخ پیوندند، نیست. در اندیشه ایشان نباید از انقلاب این‌گونه برداشت کرد که عده‌ای در مدتی محدود به خیابان‌ها آمدند، شعار دادند، فعالیت کردند و در نهایت حکومتی را سرکوب کردند؛ ایشان، تعریف انقلاب را این‌گونه نمی‌دانند؛ در واقع این واقعه تاریخی و حرکت مردم، بخشی از انقلاب است؛ ایشان، انقلاب را حقیقتی ماندگار و دایمی مطرح می‌کنند که تمام نمی‌شود. انقلاب، یعنی دگرگونی، یک دگرگونی عمیق و این عمق، ظرف مدت محدود شش ماه یا یک سال حاصل نمی‌شود؛ در واقع اهداف، شعارها و آرمان‌های یک انقلاب، ظرف مدت کوتاه، محقق نمی‌شود، پس نیاز است که این تغییر در گذر زمان ادامه داشته‌باشد و این صیوروت، جای توقف و ایستادن ندارد. انقلاب با اهداف مقدس در حال حرکت است تازمانی که افراد بتوانند به‌دور از انحراف‌ها، آن را همراهی کنند فلذا انقلاب یک حرکت دایمی و همیشگی است (مقام معظم رهبری، ۹۴/۰۶/۲۵).

برخی از نظریه‌پردازان حوزه انقلاب‌ها به دنبال یافتن دلایل شکل‌گیری یک انقلاب و شناخت دقیق آن هستند که از وقوع آن در آینده جلوگیری کنند (کاپلان، ۱۳۷۵: ۱۱؛ Landman, 2000: 92). اما نگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به انقلاب به‌عنوان یک پدیده مثبت است و ایشان انقلاب را امری واقعی و مثبت می‌دانند و معتقدند که انقلاب، امری انتزاعی نیست که به‌طور صرف در تحلیل‌ها و کلام‌ها باشد و حتی در برخی محافل از آن به‌عنوان یک پدیده منفی یادکنند. ایشان انقلاب را امری واقعی و حرکتی مستمر و عمومی می‌دانند و آن را حرکت توده مردم و به‌نوعی، جوشش مردم می‌دانند که ضد ظلم و ستمی که بر آنها روا داشته‌اند، انجام می‌دهند و به دنبال سعادت و رستگاری

حقیقی هستند.

در اندیشه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، انقلاب حرکتی است که به دنبال عزت و اعتلای یک ملت بوده، می‌خواهد شرّ اجانب و استعمارگران و ظالمان را از مردم دور کند؛ ایشان معتقدند که عده‌ای به‌ویژه در خصوص انقلاب اسلامی ایران، به دنبال خراب کردن و منفی نشان دادن چهره انقلاب هستند؛ حتی در محافل علمی به دنبال تعبیر منفی و زننده از انقلاب هستند تا مردم را به‌نوعی از انقلابشان دلسرد کنند؛ اما رهبر انقلاب معتقدند که در نهایت، همان‌طور که نظام استبدادی پادشاهی در ایران به‌وسیله انقلاب ازمیان رفت، این مورد باید در سطوح دیگر تعمیم یافته، راه علاج و حرکت روبه‌رشد مردم و حتی بشریت، همین صیورورت در مسیر استمرار انقلاب است (مقام معظم رهبری، ۷۸/۰۶/۲۴).

د- مؤلفه‌های مانایی انقلاب اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

هدف اصلی این مقاله، استخراج مؤلفه‌های ماندگاری انقلاب اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) است که برای تحقق این هدف، از روش تحلیل مضمون بهره‌گرفته شده است. با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه و سابقه پژوهشگران در حوزه اندیشه رهبری، ابتدا فیش‌های مربوط به موضوع روشن فکری، به‌صورت کلی احصا شد که بالغ بر صد (۱۰۰) فیش با درجه ارتباط «بالا» و «بسیار بالا» گردآوری شد. با فراخوانی فیش‌ها در نرم‌افزار MAXQDA و انجام کدگذاری اولیه، تعداد ۲۲ مضمون پایه‌ای و ۲۲ فیش با درجه ارتباط «بسیار بالا» برای پژوهش حاضر انتخاب شدند.

جدول ۱: مضامین پایه‌ای و فیش‌های مرتبط با آنها

ردیف	فیش‌ها	مضامین پایه‌ای
۱	آنچه مهم است، اینکه نظام جمهوری اسلامی، یک ساخت حقوقی و رسمی دارد که آن قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی، دولت اسلامی و انتخابات است که البته حفظ اینها لازم و واجب است (مقام معظم رهبری، ۸۷/۰۹/۲۴).	حفظ ساختار حقوقی حکومت مطابق قانون اساسی
۲	در نظام جمهوری اسلامی (ایران)، اساس حرکت بر پابندی به مبانی هست. آن چیزی که به‌عنوان مبدأ مشروعیت این نظام محسوب می‌شود، یعنی ولایت الهی که منتقل می‌شود به فقیه (جامع شرایط)، مشروط است به پابندی بر احکام الهی (مقام معظم رهبری، ۸۵/۰۳/۱۴).	وجود جایگاه رهبری و ولایت فقیه

ادامه جدول ۱: مضامین پایه‌ای و فیش‌های مرتبط با آنها

ردیف	فیش‌ها	مضامین پایه‌ای
۳	نویسندگان قانون اساسی که از نظر امام و مکتب امام درس گرفته‌بودند، در خود این قانون، عامل تداوم بخش انقلاب را گذاشته‌اند؛ پایبندی به مقررات اسلامی و مشروعیت بخشیدن به قانون، مشروط بر اینکه طبق اسلام باشد.	مشروع بودن قوانین در صورت انطباق با اسلام
۴	همیشه در دل ساخت حقوقی، یک ساخت حقیقی، یک هویت حقیقی و واقعی وجود دارد؛ او (آن) را باید حفظ کرد؛ آن ساخت حقیقی و واقعی و درونی، مهم است؛ آن ساخت درونی چیست؟ همان آرمان‌های جمهوری اسلامی است: عدالت، کرامت انسان، حفظ ارزش‌ها، سعی برای ایجاد برادری و برابری، اخلاق، ایستادگی در مقابل نفوذ دشمن؛ اینها آن اجزاء ساخت حقیقی و باطنی و درونی نظام جمهوری اسلامی است (مقام معظم رهبری، ۸۷/۰۹/۲۴).	حفظ ساختار و هویت حقیقی نظام
۵	این ملت بدون امام خمینی (ره) و مکتب سیاسی ایشان قادر به چنین کار بزرگی (انقلاب اسلامی) نبود. مکتب سیاسی امام میدانی را بازمی‌کند که گستره آن حتی از تشکیل نظام اسلامی هم وسیع‌تر است؛ امام در مکتب سیاسی خود زنده است و تا این مکتب سیاسی، زنده است، حضور و وجود امام در میان امت اسلامی، بلکه در میان بشریت، منشأ آثار بزرگ و ماندگار است (مقام معظم رهبری، ۸۳/۰۳/۱۴).	پایبندی به فلسفه سیاسی و مکتب سیاسی امام
۶	انقلاب اسلامی با همه انقلاب‌های دیگر، متفاوت است؛ یک انقلاب همه‌جانبه است؛ مثل خود اسلام است. همان‌طوری که اسلام ابعاد معنوی و اخلاقی دارد، ابعاد الهی دارد، انقلاب اسلامی هم دارای ابعاد مختلف بود و راز ماندگاری انقلاب اسلامی و روزبه‌روز زنده‌تر شدن این انقلاب در سطح منطقه و جهان، همین ابعاد گوناگون آن است (مقام معظم رهبری، ۸۷/۰۳/۱۴).	توازن و همراهی ابعاد گوناگون انقلاب با نیازهای بشر
۷	«دو ویژگی» بیشترین تأثیر را در پیروزی و ماندگاری انقلاب در کشور اسلامی داشت: یکی از این دو، عبارت است از اینکه مبنای این انقلاب، ارزش‌های دینی و اخلاقی و معنوی بود (مقام معظم رهبری، ۶۸/۱۱/۲۰).	مبتنی بر ارزش‌های دینی و اخلاقی و معنوی بودن
۸	«ویژگی» دیگر این (است) که انقلاب (اسلامی) بر پایه اراده و خواست مردم در تشکیل و اداره حکومت باقی ماند؛ یعنی پس از پیروزی انقلاب (اسلامی)، اهمیت نقش مردم از آنها سلب نشد و به‌عنوان یک عنصر برای انقلاب باقی ماند (مقام معظم رهبری، ۶۸/۱۱/۲۰).	اراده مردم در شکل دادن و مدیریت حکومت

ادامه جدول ۱: مضامین پایه‌ای و فیش‌های مرتبط با آنها

ردیف	فیش‌ها	مضامین پایه‌ای
۹	ملت ایران از دل آرزوهای تاریخی خودشان، جمهوری اسلامی را علم کردند و سرپا کردند؛ خوب، بدیهی است وقتی که یک نظامی این جور در آرزوهای دیرین مردم ریشه‌دارد، این نظام ماندنی است؛ این نظام قابلیت بقا دارد، قابلیت رشد دارد، ریشه می‌دواند و دشمنی با این نظام، آسان نیست و این اتفاق افتاد (مقام معظم رهبری، ۸۷/۰۹/۲۴).	علاقه تاریخی مردم برای ریشه‌کن کردن حکومت سلطه و رسیدن به آزادی
۱۰	راز ماندگاری نظام جمهوری اسلامی بر ریل انقلاب و بر خطوط اصلی امام بزرگوار، همین صراحت بوده است؛ هیچ، نایستی این شفافیت راه، این صراحت را از دست داد. در مقابل مخالفان، در مقابل دوستان، در مقابل دشمنان، مواضع جمهوری اسلامی باید مواضع شفاف باشد. تاکتیک‌ها را می‌تواند عوض کند، شیوه‌های کار را می‌تواند عوض کنند [اما] اصول، همچنان مستحکم باید بماند؛ این راز استحکام انقلاب و راز پیشرفت کشور است (مقام معظم رهبری، ۹۲/۱۱/۱۹).	صراحت و شفافیت مواضع جمهوری اسلامی
۱۱	عنصر مهم دیگری که امام آن را در پایه‌های نظام جمهوری اسلامی کار گذاشت و بحمدالله مایه ماندگاری نظام شد، مسئله دشمن‌ستیزی و سلطه‌ستیزی است؛ امام یک لحظه نه خود از کید و مکر و حيله دشمن غفلت کرد و نه گذاشت که مسئولان غفلت کنند (مقام معظم رهبری، ۸۰/۰۳/۱۴).	دشمن‌ستیزی و سلطه‌ستیزی از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی
۱۲	این سه خصوصیت، تقوا و شجاعت و خودآگاهی است. مسئولان کشور فرق نمی‌کند؛ در همه قوا: چه یک مدیر دولتی، چه یک قاضی دادگستری، چه یک نماینده مجلس، چه عضو شورای نگهبان، چه عضو مجلس خبرگان، چه مسئولان نیروهای مسلح، باید این سه خصوصیت را داشته باشند تا کشور آسیب‌ناپذیر باشد (مقام معظم رهبری، ۸۰/۱۰/۱۹).	حفظ تقوا و شجاعت و خودآگاهی
۱۳	بدون مبارزه، این نظام، تحقق‌پذیر نبود؛ همه آرزوهای بزرگ در دنیا همین جور است. حفظ نظام و پایداری نظام هم با مبارزه به وجود آمد؛ اگر مبارزه مردم نبود، اگر مبارزه امام نبود، اگر مبارزه مسئولان در میدان‌های مختلف نبود، این نظام باقی نمی‌ماند و از میان می‌رفت (مقام معظم رهبری، ۹۳/۰۳/۰۴).	مجاهدت و مبارزه در میدان‌های مختلف

ادامه جدول ۱: مضامین پایه‌ای و فیش‌های مرتبط با آنها

ردیف	فیش‌ها	مضامین پایه‌ای
۱۴	در انقلاب بزرگ ما هم، جوهر خلوص، مایه ماندگاری آن شده‌است؛ همان فلز نابی که امام بزرگوار، مظهرش بود (مقام معظم رهبری، ۷۲/۱۰/۲۶).	اخلاص از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی
۱۵	بسیج، رمز پایداری و ماندگاری و عزت ملی است: جمعی از بهترین و مؤمن‌ترین مردم در هر عرصه‌ای که کشور و نظام به آن احتیاج‌دارد، بی‌محبابا واردشوند، همه توان خودشان را کف دست بگیرند، بیاورند توی میدان، اجر و مزدی هم نخواهند، نام و نشانی هم برایشان مطرح نباشد (مقام معظم رهبری، ۸۸/۰۹/۰۴).	بسیج از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی
۱۶	امتیاز بزرگ انقلاب ما این است که تکیه‌اش به مردم بوده‌است. حل مشکلات هم از هر نوعی باشد، فقط در سایه ملت ممکن خواهد شد؛ علت این هم که دشمن تاکنون نتوانسته به این کشور و این نهضت آسیبی وارد کند، همین است که مردم پشتوانه واقعی انقلاب‌اند (مقام معظم رهبری، ۷۳/۱۱/۲۸).	پشتیبانی واقعی از انقلاب
۱۷	آن عاملی که انقلاب (اسلامی ایران) را به پیروزی رساند، همان عامل، (این) انقلاب را تداوم خواهد داد؛ یعنی اتکال به خدا و ایمان مردم به اسلام و تصمیم قاطع بر انجام وظیفه الهی و اسلامی و وحدت کلمه، رمز پیروزی و تداوم انقلاب است (مقام معظم رهبری، ۶۸/۰۴/۲۱).	وحدت کلمه و همبستگی ملی
۱۸	ما همیشه می‌گوییم، بارها گفتیم که ما نتوانستیم خواسته‌های اسلام را به‌طور کامل تحقق ببخشیم؛ این قطعی است اما ما راه زیادی در این زمینه طی کردیم. ما نتوانستیم عدالت اجتماعی را به‌طور کامل در این کشور به‌وجود بیاوریم اما خیلی از راه را جلو آمدیم؛ نباید اینها ندیده‌گرفته‌شود. یک روزی همه ثروت این کشور، صرف تعدادی خانواده‌های اشرافی [می‌شد] و احیاناً سرریز آن به چند شهر بزرگ می‌رسید؛ امروز اقصی نقاط کشور برخوردار از خیرات این کشورند؛ این حرکت عظیم، حرکت به سمت عدالت اجتماعی، حرکت به سمت اخلاق اسلامی [وجود دارد] (مقام معظم رهبری، ۹۳/۱۰/۱۷).	حرکت در مسیر عدالت

ادامه جدول ۱: مضامین پایه‌ای و فیش‌های مرتبط با آنها

ردیف	فیش‌ها	مضامین پایه‌ای
۱۹	ما در این ۳۷، ۳۸ سالی که از اوّل انقلاب گذشته‌است، خوب پیش رفتیم. واقعاً اگر کسی با چشم انصاف نگاه‌کند، ایران وابسته عقب‌افتاده گمنام ذلیل زیر دست و پای آمریکا و انگلیس، امروز جوری شده‌است که آمریکا و انگلیس و بقیه می‌آیند صف‌می‌بندند برای اینکه امکانات موجود جمهوری اسلامی در منطقه را بلکه بتوانند به‌نحوی مصادره‌کنند و نمی‌توانند؛ یعنی این جور گسترش پیدا کرده‌است عزّت اسلامی و عزّت نظام اسلامی و ایران اسلامی که آنهایی که با چشم تحقیر نگاه‌می‌کردند به ملت‌ها و از جمله به ملت ایران - مثل دوران طاغوت - امروز مجبورند مثل یک هم‌اورد قدرتمند با او مواجه بشوند (مقام معظم رهبری، ۹۵/۰۵/۱۱).	پیشرفت و توسعه عمومی کشور
۲۰	در زمینه علم و فناوری، از اوّل انقلاب [تاکنون]، تعداد دانشجویان ۲۵ برابر شده‌است؛ اوّل انقلاب، همه دانشجویان کشور، دوست‌وخرده‌ای هزار [نفر] بود، امروز نزدیک پنج میلیون دانشجو در کشور مشغول تحصیل هستند؛ مقالات علمی شانزده برابر [شده] (مقام معظم رهبری، ۹۶/۰۱/۰۱).	پیشرفت کمی علمی نسبت به گذشته
۲۱	در طول چند سال گذشته، جوان‌های کشور و مسئولان این کارها، توانستند کاری‌کنند که رشد پیشرفت علمی کشور در پایگاه‌های استنادی معروف دنیا رکوردبزند؛ اینکه ما بارها گفته‌ایم سرعت پیشرفت علمی کشور در فلان سال، سیزده برابر متوسط دنیا بود، حرف من نیست، من که خبرنگارم، این را پایگاه‌های استنادی‌ای که معروف‌اند در دنیا و شماها آنها را می‌شناسید، گفتند و شهادت دادند. این شوخی است که سرعت حرکت یک کشوری، سیزده برابر متوسط دنیا باشد؟ (مقام معظم رهبری، ۹۵/۰۷/۲۸).	شتاب بالای رشد علم در کشور
۲۲	در زمینه‌های زیرساختی، کارهایی در کشور شده‌است که حقیقتاً از نظر معیار و مقیاسی، [که] انسان با کشورهای دیگر می‌سنجد، بسیار بزرگ و عظیم است؛ از باب مثال: راه‌های کشور در این مدت، شش برابر شده‌است؛ ظرفیت بنادر کشور در این مدت، بیست برابر شده‌است؛ سدهای مخزنی کشور - که آب شرب و آب کشاورزی را تأمین می‌کنند - سی برابر شده‌است؛ تولید برق کشور،	پیشرفت‌های زیرساختی کشور پس از انقلاب

ادامه جدول ۱: مضامین پایه‌ای و فیش‌های مرتبط با آنها

ردیف	فیش‌ها	مضامین پایه‌ای
۲۲	چهارده برابر شده است؛ صادرات غیرنفتی کشور، ۵۷ برابر شده است - پیش از انقلاب، [یعنی] در دوران طاغوت، صادرات کشور تقریباً منحصر بود به نفت و یک مختصری اشیای تولیدی دیگر که در جنب صادرات نفتی، تقریباً هیچ بود؛ امروز صادرات غیرنفتی ۵۷ برابر افزایش پیدا کرده است - تولید محصولات پتروشیمی سی برابر و تولید محصولات فولادی پانزده برابر [شده است]؛ اینها کارهای زیرساختی است؛ هر کشوری بخواهد تحرک پیدا کند، پیشرفت اقتصادی پیدا کند، به این چیزها احتیاج دارد؛ این کارها در دوران انقلاب انجام گرفته است (مقام معظم رهبری، ۹۶/۰۱/۰۱).	پیشرفت‌های زیرساختی کشور پس از انقلاب

۱- دسته‌بندی و نام‌گذاری مضامین

در این مرحله، مضامین پایه‌ای با درجه اهمیت و ارتباط بالای احصاشده در مرحله پیشین، با توجه به میزان ارتباط و همبستگی میان آنها دسته‌بندی شده و چهار مضمون سازمان‌دهنده، تولید و نام‌گذاری شد. (جدول ۲)

۲- گزارش و توصیف نتایج

پس از طی مراحل تبدیل متن به جملات و نیز به مضامین، دسته‌بندی و نام‌گذاری مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر، در این مرحله به مفصل‌بندی دوباره و جدید و درنهایت، تولید گزارش نهایی خواهیم پرداخت.

۲-۱- مضمون سازمان‌دهنده «رهبری»

رهبری انقلاب که امام خمینی (ره) آغازگر آن بودند و پس از ایشان، آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) این مهم را برعهده دارند، یکی از ارکان پراهمیت در جریان ماندگاری انقلاب اسلامی و حفظ آرمان‌های نظام مقدس جمهوری اسلامی است؛ امام خمینی (ره) با شخصیتی کاریزماتیک و جذبه علمی و عرفانی، جوانان بسیاری از اقشار اجتماع ایران را به گرد خود درآورده بود؛ ایشان علاوه بر وجه رهبری یک حرکت سیاسی، مرجع تقلید مردم در امور دینی نیز بودند و اعتباری مضاعف از این حیث نزد مردم داشتند (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۵: ۲۴).

جدول ۲: مؤلفه‌های مانایی انقلاب اسلامی ایران

مضمون فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه‌ای
مؤلفه‌های مانایی انقلاب اسلامی ایران	رهبری	پایبندی به فلسفه‌ی سیاسی و مکتب سیاسی امام
		وجود جایگاه رهبری و ولایت فقیه
		دشمن‌ستیزی و سلطه‌ستیزی از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی
		حفظ تقوا و شجاعت و خودآگاهی در رهبر
		صراحت و شفافیت مواضع جمهوری اسلامی
	اسلام	مشروع‌بودن قوانین در صورت انطباق با اسلام
		مبتنی بودن بر ارزش‌های دینی، اخلاقی و معنوی
		حفظ ساختار و هویت حقیقی نظام
		توازن و همراهی ابعاد گوناگون انقلاب با نیازهای بشر
	مردم	علاقه تاریخی مردم برای ریشه‌کن کردن حکومت سلطه و رسیدن به آزادی
		مجاهدت و مبارزه مردمی در میدان‌های مختلف
		اراده مردم در شکل‌دادن و مدیریت حکومت
		اخلاص مردم از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی
		بسج از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی
		پشتیبانی واقعی از انقلاب
وحدت کلمه و همبستگی ملی		
حفظ تقوا، شجاعت و خودآگاهی در مردم		
کارآمدی	حفظ ساختار حقوقی حکومت مطابق قانون اساسی	
	حرکت در مسیر عدالت	
	پیشرفت و توسعه عمومی کشور	
	پیشرفت کمی علمی نسبت به گذشته	
	شتاب بالای رشد علم در کشور	
	پیشرفت‌های زیرساختی کشور پس از انقلاب	

رهبری انقلاب درحقیقت، دیگر ارکان سازمان‌دهنده در پژوهش حاضر را به همدیگر پیوند می‌زند. اسلام و مردم، تحت فرماندهی و تدبیر و درایت رهبری آگاه و شجاع به همدیگر پیوندخورده، سبب حفظ این انقلاب می‌شوند. رهبری، نقش ایده‌پرداز اسلامی را نیز دارد و نوع حکومتش بر مردم، طبق دستورهای اسلامی است؛ البته ویژگی‌ها و شاخص‌های درونی شخص رهبری که در قانون اساسی آمده است، نیز سبب تقویت این رکن مهم ماندگاری انقلاب می‌شود. رهبر انقلاب درخصوص جایگاه ولایت فقیه معتقدند که اساس حرکت در نظام اسلامی، مبتنی بر پایبندی به مبانی بوده، ولایت الهی به‌عنوان مهم‌ترین منبع و مبدأ مشروعیت نظام جمهوری اسلامی که به یک فقیه جامع‌الشرایط در قالب رهبر جامعه واگذار می‌شود، یک شرط اصلی دارد و آن نیز پایبندی به احکام شرعی از ناحیه شارع مقدس است.

رهبر جامعه اگر به احکام الهی و قوانین اسلامی پشت‌کنند یا نسبت به آنها بی‌تفاوت باشد و از لحاظ نظری و عملی به هیچ‌یک از این قوانین اعتنا نکند، از مشروعیت می‌افتد و دیگر نیازی به اطاعت او نیست و بر کسی واجب نیست مطیع ایشان باشد و بلکه حتی جوازی هم برای این کار وجود ندارد (مقام معظم رهبری، ۱۴/۰۳/۸۵).

۲-۲- مضمون سازمان‌دهنده «اسلام»

یکی دیگر از ارکان اصلی و مهم ماندگاری انقلاب اسلامی که بارها مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به آن تأکید فرموده‌اند، پایبندی به ارزش‌های اسلامی و حفظ و تقویت آنهاست. اسلام ناب محمدی، روح و هویت اصلی انقلاب اسلامی است که باعث می‌شود این انقلاب در مسیر درست خود گام برداشته، منحرف نشود؛ تأمین این رکن مهم نیز بر دوش مردم است که رهبری این انقلاب، آن را میسر می‌سازد. رهبر معظم انقلاب درخصوص اسلام به‌عنوان یکی از خصوصیات اصلی حفظ و ماندگاری نظام اسلامی و انقلاب معتقدند که «اسلامی بودن به‌عنوان یک ویژگی ممتاز در این انقلاب وجود دارد که بیشترین تأثیر را بر چهره بین‌المللی این انقلاب در دنیا و همچنین در مانایی و موفقیت‌های انقلاب در ایران اسلامی داشته است؛ این ویژگی، امروزه نیز محرک بسیاری از حرکت‌ها در پرتو انقلاب اسلامی ایران بوده، از سوی برخی آزادی‌خواهان و حقیقت‌طلبان دنبال می‌شود و می‌توان آن را مبنای این انقلاب در قالب ارزش‌های اسلامی، دینی و اخلاقی مطرح و پیگیری کرد (مقام معظم رهبری، ۲۰/۱۱/۶۸).

اگر اسلام به‌عنوان یکی از ارکان اصلی پایداری و ماندگاری انقلاب اسلامی، خدشه‌دار شود، درحقیقت، روح و هویت این انقلاب، آسیب‌می‌بیند و این ضرورت حفظ آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی توسط آحاد ملت و تبیین‌های درست نخبگانی در این جهت را مشخص می‌کند؛ این شاخص نشان‌می‌دهد که اسلام و ارزش‌های مبتنی بر آن، از منافع وجودی انقلاب اسلامی است که غیرقابل‌تغییر، سازش و معامله است و هم‌تراز اصل وجود این انقلاب و نظام است.

۲-۳- مضمون سازمان‌دهنده «مردم»

از دیگر پایه‌های مهم و ارکان اصلی ماندگاری انقلاب اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، عامل مهم و حیاتی «مردم» است. نقش و حضور مردم با جان‌های خود، در تمام لحظات بحرانی برای انقلاب اسلامی سبب‌شد تا این انقلاب حفظ‌شود. شهدا و ایثارگرانی که در طول هشت سال دفاع مقدس و پس از آن در تمام مقاطع حساس به داد این انقلاب رسیدند، باعث حفظ و تثبیت آن شدند. حضور مردم سبب افزایش مقبولیت ولی‌فقیه در جامعه است و این یعنی مردم سبب محکم‌ترشدن بیشتر پایه‌های دیگر در ماندگاری انقلاب نیز می‌شوند. رهبر معظم انقلاب درخصوص پشتیبانی مردم از انقلاب معتقدند که یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و امتیازهای اصلی انقلاب اسلامی ایران، داشتن تکیه‌گاهی چون مردم بود. ایشان معتقدند که مشکلات این کشور در سایه حضور و حمایت مردم، قابل‌حل و فصل خواهد بود. رهبر معظم انقلاب اعتقاددارند که دلیل اصلی و عمده‌ای که تا این لحظه، دشمنان این نظام و انقلاب نتوانستند به این کشور به‌طورجدی آسیب‌بزنند، پشتیبانی حقیقی ملت ایران از انقلاب بوده‌است (مقام معظم رهبری، ۷۳/۱۱/۲۸)؛ همچنین ایشان درباره بسیج مردمی به‌عنوان یکی از تشکیلات اصلی مردمی و حامی انقلاب معتقدند که بسیج، راز مانایی، پایداری و عزت این کشور بوده‌است؛ ایشان بسیجیان را جمعی از بهترین و با ایمان‌ترین مردم می‌دانند که در هر زمینه‌ای که کشور به آنها نیاز داشته‌است، بی‌درنگ به میدان وارد شدند و تمام توان خود را به‌کارگرفتند تا مشکل را حل‌کنند و کارهایی بزرگ برای کشور انجام‌داده‌اند؛ رهبر انقلاب، این نکته را برای حفظ و مانایی انقلاب اسلامی، بسیار حایز اهمیت می‌دانند (مقام معظم رهبری، ۸۸/۰۹/۰۴)؛ درحقیقت، مردمی‌بودن این انقلاب و ایجاد نوعی روح و هویت جمعی منبث از اسلام در جامعه ایرانی سبب‌شده‌است که این انقلاب، آسیب‌ناپذیر بوده، روزبه‌روز بر تأثیرهایش در جهان افزوده‌شود.

۲-۴- مضمون سازمان‌دهنده «کارآمدی»

قابلیت و توانایی یک نظام اجتماعی، در رسیدن به اهداف تعیین‌می‌شود و حل مشکلات جامعه؛ آن هم با وجود امکانات و موانعی که در هر جامعه با توجه به اهداف آن، متفاوت است؛ بر این اساس، کارآمدی برپایه مقولاتی از قبیل توانایی، اهداف، امکانات، موانع و جوامع مختلف تبیین‌می‌شود. نگاه مقام معظم رهبری به مقوله کارآمدی نظام، بسیار اساسی است تا آنجا که ایشان کارآمدی مسئولان نظام را شرط مشروعیت آنها می‌داند و میان مشروعیت و کارآمدی، پیوند برقراری کند (بیانات مقام معظم رهبری، ۸۳/۰۶/۳۱).

کارآمدی انقلاب و نظام اسلامی، یکی دیگر از ارکان اصلی ماندگاری انقلاب اسلامی است؛ این رکن به نوعی، مکمل سه رکن اصلی دیگر است؛ یعنی کارآمدی، عنصری است که به ما نشان‌می‌دهد، سه رکن مردم، اسلام و رهبری در وضعیتی مطلوب در مدت قریب به چهل (۴۰) سال پس از انقلاب حرکت کرده، ارتقایافته‌اند. رهبر انقلاب در خصوص کارایی و کارآمدی انقلاب اسلامی و نظام معتقدند که این انقلاب و نظام، تاکنون به‌طور کامل کارایی داشته‌است و طبق قانون اساسی اهداف نظام اسلامی پیش‌رفته‌است؛ این مورد به معنی نبود ضعف‌ها و کاستی‌های فراوان به‌خصوص با وجود دشمنی‌های روزافزون دشمنان انقلاب نیست بلکه این کارآمدی در مقایسه با وضعیت گذشته ایران قابل‌درک است. ایران اسلامی، پیشرفت‌های کلان و زیرساختی فراوانی داشته که ذیل وحدت مردمی، هدایت رهبری و پابندی به اسلام به منصفه ظهور رسیده‌است.

نتیجه‌گیری

بررسی ماندگاری انقلاب‌ها و مؤلفه‌های مانایی آن، یکی از کارهای مهم و درعین‌حال، ضروری برای آسیب‌شناسی هر انقلاب است. هر انقلابی برای اینکه بتواند به اهداف و آرمان‌های اعلامی خود دست یابد، بی‌تردید باید در مراحل مختلف پس از انقلاب، به ارزیابی و آسیب‌شناسی راه رفته خود پرداخته، با برنامه‌ریزی دقیق در جهت حفظ، تثبیت و رسیدن به اهداف خود حرکت کند؛ یکی از الزام‌های این نگاه، وجود شاخص‌هایی برای بررسی میزان پابندی به آرمان‌ها و سیاست‌هاست؛ پابندی به این مؤلفه‌ها، ماندگاری و تثبیت انقلاب را در پی دارد و عدم توجه و رعایت نکردن آنها تغییر مسیر، انحراف یا حتی نابودی انقلاب را سبب خواهد شد.

در این تحقیق سعی شد تا در راستای پرسش اصلی پژوهش، مؤلفه‌های مانایی انقلاب اسلامی در

اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، استخراج و دسته‌بندی‌شوند. از جنبه‌های نوآوری و بدیع‌بودن پژوهش حاضر، علاوه بر استفاده از روش تحلیل مضمون و نرم‌افزار MAXQDA، استخراج مؤلفه‌های ماندگاری انقلاب اسلامی از بیانات راهبر این انقلاب، طی نزدیک به سی (۳۰) سال رهبری انقلاب است که علاوه بر استخراج مؤلفه‌های اصلی ماندگاری، شاخص‌های مدنظر رهبری در بررسی این مؤلفه‌ها نیز احصا شده است؛ این مؤلفه‌ها کمک‌خواهند کرد تا در راستای تأمین منافع اصلی انقلاب و ماندگاری و تداوم آن گام برداشته، هر لحظه بتوانیم میزان هماهنگی خود را با آرمان‌هایمان بسنجیم؛ این امر با کمک روش تحلیل مضمون انجام گرفت و نتایج آن در قالب جدول‌های نهایی و یافته‌های اصلی در قالب مضامین پایه‌ای و سازمان‌دهنده تنظیم شدند. ابتدا ادبیات موجود در حوزه «ماندگاری انقلاب‌ها» بررسی شد و در هر مورد، بنابه حد تناسب از نظریات رهبر انقلاب اسلامی نیز بهره جسته شد. با بررسی بیانات معظم‌له در خصوص انقلاب اسلامی ایران، ۲۲ مضمون پایه‌ای و اولیه استخراج شدند که با بررسی دقیق آن موارد، مضامین در چهار مضمون سازمان‌دهنده اصلی «اسلام، رهبری، مردم و کارآمدی» طبقه‌بندی شده‌اند. مضمون سازمان‌دهنده «اسلام» خود، دارای دو مضمون پایه‌ای «مشروع‌بودن قوانین در صورت انطباق با اسلام» و «مبتنی‌بودن بر ارزش‌های دینی، اخلاقی و معنوی» است و نشان‌دهنده میزان اهمیت اسلام در این انقلاب و میزان وابستگی انقلاب به اسلام است. «پایبندی به فلسفه سیاسی و مکتب سیاسی امام، وجود جایگاه رهبری و ولایت فقیه، دشمن‌ستیزی و سلطه‌ستیزی از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی و حفظ تقوا و شجاعت و خودآگاهی در رهبر»، مضامین پایه‌ای تشکیل‌دهنده رکن «رهبری» از عوامل مانایی انقلاب هستند که به بررسی نقش رهبری و ویژگی‌های لازم وی برای حفظ و حمایت از دستاوردهای انقلاب می‌پردازند و جایگاه ولایت فقیه را به‌عنوان یکی از ارکان مهم این انقلاب روشن می‌کنند. عامل «مردم» به‌عنوان اصلی‌ترین و مهم‌ترین ویژگی جمهوری اسلامی و انقلاب اسلامی است که نقشی بسزا در دستیابی، حفظ و پیشبرد اهداف انقلاب داشته است. «علاقه تاریخی مردم برای ریشه‌کن کردن حکومت سلطه و رسیدن به آزادی، مجاهدت و مبارزه مردمی در میدان‌های مختلف، اراده مردم در شکل‌دادن و مدیریت حکومت، اخلاص مردم از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی، بسیج از عناصر ماندگار انقلاب اسلامی، پشتیبانی واقعی از انقلاب، وحدت کلمه و همبستگی ملی و حفظ تقوا و شجاعت و خودآگاهی در مردم» از جمله عناصری هستند که در بیان رهبری، مانایی انقلاب را تضمین کرده‌اند؛ همه ارکان بررسی شده، وقتی به مرحله عمل و اجرا رسیده و باعث کارآمدی نظام جمهوری اسلامی شوند، حایز

اهمیت خواهند بود؛ در واقع، مؤلفه «کارآمدی» به‌عنوان شاهد عینی دستاوردهای انقلاب در ارکان پیشین خواهد بود؛ این مؤلفه، منکر ضعف‌های موجود در وضعیت فعلی جامعه نبوده‌است ولی با توجه به شرایط سختی که از اولین روزهای انقلاب، دشمنان به ملت ایران تحمیل کرده‌اند، در مقایسه با پیش از انقلاب، پیشرفت‌های بسیاری حاصل شده‌است؛ در این خصوص می‌توان به شاخص‌های «حرکت در مسیر عدالت، پیشرفت و توسعه عمومی کشور، پیشرفت کمی علمی نسبت به گذشته، شتاب بالای رشد علم در کشور، پیشرفت‌های زیرساختی کشور پس از انقلاب و حفظ ساختار حقوقی حکومت مطابق قانون اساسی» اشاره کرد که طی این چهل (۴۰) سال انقلاب، نشان‌دهنده کارآمدی انقلاب بوده‌اند.

مقام معظم رهبری، لزوم استخراج و بررسی این مؤلفه‌ها را به دفعات مطالبه فرموده‌بودند؛ این مفاهیم تولیدشده، طبق نظر ایشان می‌تواند سنجه‌ای برای آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی بوده، حتی در مقایسه با انقلاب‌های بزرگ جهان نیز بررسی شود تا میزان ماندگاری هر یک از انقلاب‌ها بر اصول و اهداف اعلامی خود، مشخص شود که خود، پژوهشی مستقل است.

منابع

الف- منابع فارسی

- استراس، آنسلم و جولیت کوربین (۱۳۸۵)؛ *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌های منبایی، رویه‌ها و شیوه‌ها*؛ [ترجمه] بیوک محمدی؛ تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اسکاچپول، تدا (۱۳۷۶)؛ *دولت‌ها و انقلاب‌های اجتماعی*؛ ترجمه سید مجید روئین‌تن؛ تهران: سروش.
- بابک‌معین، مرتضی (پاییز و زمستان ۱۳۹۴)؛ «مفهوم مضمون و آسیب‌شناسی نقد مضمونی»، *پژوهش‌های ادب و زبان فرانسه*؛ سال دوم، ش ۴، ص ۷۷ تا ۹۲.
- بریتون، کرین (۱۳۶۲)؛ *کالبد شکافی چهار انقلاب*؛ ترجمه محسن ثلاثی؛ تهران: نشر نو.
- پناهی، محمدحسین (۱۳۸۹)؛ *نظریه‌های انقلاب: وقوع، فرایند و پیامدها*؛ تهران: سمت.
- جانسون، چالمرز (۱۳۶۳)؛ *تحول انقلابی: بررسی نظری پدیده انقلاب*؛ ترجمه حمید الیاسی؛

تهران: امیرکبیر.

- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۵)؛ *انقلابی متمایز: جستارهایی در انقلاب اسلامی ایران*؛ قم: بوستان کتاب.
- خامنه‌ای، سید علی (۹۶/۰۱/۰۱)؛ «بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی».
- _____ (۷۳/۱۱/۲۸)؛ «بیانات در خطبه‌های نماز جمعه».
- _____ (۶۸/۱۱/۲۰)؛ «بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران».
- _____ (۸۷/۰۹/۲۴)؛ «بیانات در دیدار استادان و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت».
- _____ (۹۵/۰۵/۱۱)؛ «بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم».
- _____ (۸۰/۲/۱۶)؛ «بیانات در دیدار بسیجیان و پرسنل سپاه پاسداران استان گیلان».
- _____ (۸۸/۰۹/۰۴)؛ «بیانات در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور».
- _____ (۷۲/۱۰/۲۶)؛ «بیانات در دیدار جمعی از پاسداران».
- _____ (۷۸/۰۶/۲۴)؛ «بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه».
- _____ (۸۸/۱۱/۲۸)؛ «بیانات در دیدار جمعی از مردم آذربایجان».
- _____ (۹۴/۰۶/۲۵)؛ «بیانات در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی».
- _____ (۹۲/۱۱/۱۹)؛ «بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش».
- _____ (۸۰/۱۰/۱۹)؛ «بیانات در دیدار مردم قم».
- _____ (۹۳/۱۰/۱۷)؛ «بیانات در دیدار مردم قم».
- _____ (۹۴/۱۰/۱۹)؛ «بیانات در دیدار مردم قم».
- _____ (۹۵/۰۷/۲۸)؛ «بیانات در دیدار نخبگان علمی جوان».
- _____ (۹۳/۰۳/۰۴)؛ «بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی».

- _____ (۶۸/۰۴/۲۱)؛ «بیانات در مراسم بیعت اقشار مختلف مردم».
- _____ (۸۳/۰۳/۱۴)؛ «بیانات در مراسم پانزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)».
- _____ (۸۰/۰۳/۱۴)؛ «بیانات در مراسم دوازدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)».
- _____ (۸۷/۰۳/۱۴)؛ «بیانات در مراسم نوزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)».
- _____ (۸۵/۰۳/۱۴)؛ «بیانات در مراسم هفدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)».
- شیخ‌زاده، محمد و همکاران (پاییز و زمستان ۱۳۹۰)؛ «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی»، *اندیشه مدیریت راهبردی*؛ سال پنجم، ش ۲، ص ۱۵۱ تا ۱۹۸.
- عبداللهی، محسن (۱۳۹۰)؛ «نظریه‌های انقلاب و انقلاب اسلامی ایران»؛ تهران: شرح.
- کاپلان، لورنس (۱۳۷۵)؛ *مطالعه تطبیقی انقلاب‌ها از کرامول تا کاسترو*؛ [ترجمه] محمد عبداللهی؛ تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- محمدی، منوچهر (۱۳۷۴)؛ *انقلاب اسلامی در مقایسه با انقلاب‌های فرانسه و روسیه*؛ تهران: ناشر مؤلف.
- مطهری، مرتضی (۱۳۶۱)؛ *پیرامون انقلاب اسلامی*؛ قم: انتشارات صدرا.
- هانتینگتون، ساموئل (۱۳۷۰)؛ *سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی*؛ ترجمه محسن ثلاثی؛ تهران: نشر علم.

ب- منابع انگلیسی

- Boyatzis, R.E (1998), *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*, Saga publications.
- Brinton, Crane (1965), *The Anatomy of Revolution*, ALFRED A. KNOPE, INC & RANDOM HOUSE, INC.
- Landman, Todd (2000), *Issues and Methods in Comparative Politics*, Routledge, Inc.

- Skocpol, Theda (2015), States and Social Revolutions, Cambridge University Press.

ج - منابع الکترونیکی

- سایت دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری به نشانی www.khamenei.ir (آخرین بازدید

۹۶/۸/۲۰)

- Braun, Virginia; Victoria Clarke (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 3, pp 77- 101. available online. at: https://www.researchgate.net/publication/235356393_Using_Thematic_Analysis_in_Psychology (last seen : 20/11/2017)